

Paniumu — Umubare wa Mbere

Igice cya Cumi na Rimwe

Jeff Pippenger

2025-02-25

Mu gihe runaka, twibanze ku mateka ahishwe yo muri Daniyeli 11:40, kandi mu byumweru bishize, Uwituka yatumye dushishikariza ibitekerezo byacu ku murongo wa 27:

Imitima y’abo bami bombi izaba ku gukora ibibi, kandi bazabeshyerana ku meza amwe; ariko ntibizabahira, kuko imperuka izaba mu gihe cyagennwe. Danieli 11:27.

Mu mizo ya mbere, nari ntaramenya neza ibisobanuro birambuye—igihe, ahantu, n’uwari wicaye kuri iyo meza, babwirana ibinyoma—ariko ubu ibyo bibazo biri gusuzumwa. Mu masabato make ashize, nakoze amakosa amwe n’amwe nkiri gukurikirana iyi mirongo. Nyamara, binyuze mu byo nizeraga ko ari ubuyobozi bw’ubuntu bw’Imana, ubufatanye buvugwa mu mirongo ya 13–15, bugereranywa na Kayisariya ya Filipo, bwatangiyeye gusobanuka. Nubwo hari ibice bimwe na bimwe bikiri ngombwa gutunganywa, nizera ko Umwami yakuye ikiganza cye kuri iyi mirongo kugira ngo ahishure icyo isobanura.

Uku gusobanukirwa kwasobanutse neza ako kanya nyuma y’inama ya Zoom yo ku Isabato iheruka. icyumweru kimwe mbere yaho, nari natewe n’ukuntu amateka anyuranye ahurirana mu buryo bw’urusobe mu mirongo ya 10–15. Nanditse ubutumwa bugufi mbwoherereza abantu bake, nsobanura muri make ibyo natekerezaga, kandi nsaba kubisangiza abandi ku mugoroba wo ku wa Gatana. Nageragezaga gutunganya ingingo zikubiye muri iyo mirongo, nzi neza ko harimo ikintu gifite ubusobanuro bukomeye cyane. Kihari rwose, ariko si cyo nabanje gutanga. N’ubwo nagiyeye ngwa hasi incuro nyinshi mu cyumweru n’igice gishize nkiri guhangana n’uyu murongo, menya igikorwa cy’ubushake bw’Imana kimenyerewe. Umwami yari arimo akuraho ikimenyetso ku kuri kwihariye kandi kw’ingenzi cyane. Iyo uruhare rwa kimuntu rumaze kugaragazwa rwose kandi rugashyirwa ku ruhande, ukuri—kwafunguwe n’Intare yo mu muryango wa Yuda—kugaragara ko kurushaho kuba kwimbitse cyane kuruta uko nari nabifashe.

Umurongo wa Gatana kugeza ku wa Cyenda

Putin, nk’umwami w’ikusi, agereranywa na Ptolemy, uzaneshya mu ntambara yo muri Ukraine, bityo asohoze umurongo wa 11. Mu mateka, insinzi ya Ptolemy IV Philopator mu Ntambara ya Raphia yasohoye uyu murongo, ibanziriza insinzi ya Putin iri hafi. Imirongo ya 5–9 igaragaza amateka ashusha mbere, mu buryo bwitondeye cyane, ubutegetsu bw’ubupapa bwamaze imyaka 1,260 (538–1798). Ibyo bisobanuro byagiye bisuzumwa kenshi mu bihe byahise, bityo hano ndibanda ku kimenyetso kimwe cy’ubuhanuzi cyasohoreye mu mirongo ya 5–9 kandi cyongeye kugaragara mu gihe cyo kuva mu 538 kugeza mu 1798.

Iki gihe cyatangiyeye n’amasezerano hagati y’ubwami bw’Abatolemeyi bwo mu majyepfo n’ubwami bw’Abaselusidi bwo mu majyaruguru, akomezwa igihe umwami wo mu majyepfo yashyingiraga

umukobwa we umwami wo mu majyaruguru. Ubu bumwe bwatangije igihe cy'imyaka irindwi cyarangiyeye igihe umwami wo mu majyepfo yateraga amajyaruguru, agafata mpiri umwami wo mu majyaruguru akamujiyana muri Egiputa, kandi uwo mwami wari warafashwe mpiri aza gupfa nyuma yo kugwa ku ifarashi.

Isezerano Ryarenzwe

Igitero ryaturutse ku masezerano yari yararenganyijwe. Nyuma y'uko igihe cy'imyaka irindwi gitangiye, umwami wo mu majyaruguru yirukanye umugore we wa mbere kugira ngo arongore umwamikazi wo mu majyepfo no gukomeza ayo masezerano. Nyuma y'aho, yaretse uwo mugore wo mu majyepfo maze asubiza ku mwanya umwamikazi we wa mbere. Ibyo byatumye umwamikazi wa mbere yicisha umwamikazi wo mu majyepfo n'abari bamuherekeje, bitera umujinya ukomeye mu muryango w'uwo mwamikazi wo mu majyepfo wo muri Egiputa.

Mu bushishozi bwa gihanuzi, imyaka irindwi ishobora kubonwa nk'ibihe bibiri by'imyaka itatu n'igice, nk'uko bigaragazwa n'imyaka itatu n'igice yabanje umusaraba n'iyawukurikiye, hamwe ikaba yaragereranyaga icyumweru Kristo yahamijeho isezerano. Iyo myaka itatu n'igice kandi igaragarira no mu muvumo w'inshuro zirindwi wasohorejwe ku bwami bw'amajyaruguru bwa Isirayeli kuva mu wa 723 mbere ya Kristo kugeza mu wa 1798. Izo nshuro zirindwi zigabanyijemo ibihe bibiri by'imyaka igihumbi na magana abiri na mirongo itandatu, aho 538 ari yo ngingo yo hagati. Izi ngero zerekana uko irindwi igabanywamo ibihe bibiri by'imyaka itatu n'igice si ibintu byabaye ku buryo bw'impanuka; ni ibyagambiriwe.

Mu kugabanywa kw'icyumweru Kristo yemeje isezerano, umusaraba ugereranya hagati, kandi muri uko kubigenza ugahishura Kristo atanga ubutumwa ubwe ku giti cye mu gihe cy'imyaka itatu n'igice, hakurikiraho abigishwa Be batanga ubwo butumwa muri icyo gihe kingana na cyo. Mu bihe birindwi byagiriye ubwami bwo mu majyaruguru, 538 igabanya amateka mo igihe ubupagani bwahonyoye ubuturo bwera n'ingabo, hagakurikiraho ubupapa buhonyora ubuturo bwera n'ingabo mu gihe kingana na cyo. Mu kimenyetso cy'ubuhanuzi, "birindwi" bigaragazwa na bitatu n'igice, na byo bikongera kugaragazwa n'amezi mirongo ine n'abiri, iminsi itatu n'igice cyangwa imyaka, igihumbi na magana abiri na mirongo itandatu, makumyabiri na gatanu makumyabiri, n'igihe, ibihe n'igice cy'igihe. Mu rwego rw'aho bivugirwa, iyi mibare yose isimburana.

Amasezerano yagiranye n'Ubwami bw'Abatolemeyi, bwategekwe n'abakomoka kuri Ptolemy wa Mbere (umusirikare mukuru wa Alegizanderi Mukuru), bwagenzuraga Misiri, ndetse n'Ingoma y'Abaselewukidi, yategekwe n'abakomoka kuri Seleucus wa Mbere (undi musirikare mukuru wa Alegizanderi), yagenzuraga igice kinini cy'Uburasirazuba bwo Hagati, harimo na Siriya, yasojwe Intambara ya Kabiri ya Siriya mu mwaka wa 253 mbere ya Kristo. Iyo ntambara yari yaratangiye imyaka irindwi mbere yaho, mu mwaka wa 260 mbere ya Kristo. Imyaka irindwi nyuma y'uko ayo masezerano yemejwe, yararenzwe mu mwaka wa 246 mbere ya Kristo. Imyaka cumi n'ine, igabanyijemo ibihe bibiri by'imyaka irindwi. Igice cya mbere ni intambara, kandi igice cya kabiri ni amahoro. Iyo myaka cumi n'ine itangirana n'Intambara ya Kabiri ya Siriya kandi igasozwa n'Intambara ya Gatatu ya Siriya. Ubu bwoko bw'ihuzabwishushanyo mu mateka burushaho kugaragara iyo usobanukiwe ko ayo mateka agaragazwa mu mirongo ya gatanu kugeza

ku wa cyenda y'igice cya cumi na rimwe. Amasezerano n'ikorwa ryayo ni byo byibandwaho muri iyo mirongo no mu mateka yayasohoje.

Ibi bihura n'ubutegetsi bw'ubupapa bwamaze kuva mu mwaka wa 538 kugeza mu wa 1798. Bugana ku iherezo ry'icyo gihe, Napoleon Bonaparte yagiranye amasezerano na Vatikani. Ashingiye ku kuba Vatikani yararenze ku Masezerano ya Tolentino yo mu 1797, Napoleon yohereje Jenerali Berthier mu wa 1798 kugira ngo afate papa ho imbohe. Papa yapfiriye mu Bufaransa mu wa 1799. Iki gihe cy'imyaka 1,260 gisobanurwa birambuye mu mirongo ya 31–39.

Amateka y'imirongo ya 5–9 ahura n'ay'imirongo ya 31–39, agatanga abagabo babiri bo guhamya muri Daniyeli 11. Ibyo bice byombi bihujwe ibimenyetso by'ubuhanuzi bimwe, bikagaragaza imikoranyire iri hagati y'abami b'epfo n'abami b'amajyaruguru. Buri gihembwe gishushanywa n'imyaka itatu n'igice, kigasozwa n'uko umwami w'epfo atsinda, agafata umwami w'amajyaruguru, akamujiyana mu gihugu cy'epfo, aho abo bami bombi b'amajyaruguru bapfira. Muri izo mpande zombi, nk'uko umwandiko ubivuga, umwami w'epfo agaruka azanye iminyago:

Kandi kandi azajyana mu bunyage muri Egiyuta imana zabo, hamwe n'abatware babo, n'ibyombo byabo by'igicro by'ifeza n'izahabu; kandi azaramba imyaka myinshi kurusha umwami wo mu majyaruguru. Daniyeli 11:8.

Kuri Ptolemée, ibi byari ubutunzi bwari bwaranyazwe mbere n'umwami wo mu majyaruguru; kuri Napoléon, byari ubukire bwa Vatikani kwasahuwe bukajyanwa mu Bufaransa. Iyi mirongo ibiri y'ubuhamya yerekana ko urupfu rw'umwami wo mu majyaruguru rufite ikimenyetso cyo kugwa ku ifarashi. Mu Byahishuwe 17, umugore ugendera ku nyamaswa agereranya Kiliziya Gatolika:

Nuko anjyana mu Mwuka anjyana mu butayu; mbona umugore yicaye ku nyamaswa itukura, yuzuye amazina y'igisitaza, ifite imitwe irindwi n'amahembe icumi. Ibyahishuwe 17:3.

Inyamaswa arimo kugenderaho ni Umuryango w'Abibumbye. Ibyahishuwe 17 bisobanura kongera gusubizwaho kwe ku butegetsi nyuma y'igikomere cyica cyo mu 1798. Nk'ubwami bwa munani, yongeye gukomeza gutegeka, bishushanywa no kugendera ku nyamaswa:

Kandi umugore wabonye ni wo murwa mukuru ukomeye, utegeka abami bo mu isi. Ibyahishuwe 17:18.

Igikomere cyica cyo mu wa 1798 cyari cyaragizwe ikimenyetso mbere mu mirongo ya 5–9 ubwo umwami w'amajyaruguru yavaga ku ifarashi akagwa maze agapfa. Iyi mirongo ibiri yo muri Daniyeli 11 ihurirana n'imirongo ya 41–45. Itegeko ryo ku Cyumweru muri Leta Zunze Ubumwe za Amerika, rigaragajwe mu murongo wa 41, ritangiza urugendo rwa nyuma rw'ubupapa ku nyamaswa—igihe kigaragarira muri iyi mirongo ibiri. Igihe Ellen White agaragaza ko “igice kinini cy'amateka” asohojwe muri Daniyeli 11 “kizasubirwamo,” imirongo ya 5–9 na 31–39 ihura n'imirongo ya 41–45.

Umurongo wa Mirongo Ine Gusa

Uherye ku murongo wa 31 kugeza ku wa 45, umurongo wa 40 ni wo wonyine uri hanze y'igihe cy'ubuhanuzi cy'iminsi itatu n'igice. Ugaragaza amateka yihariye ari mu gice cya nyuma cya

gatatu cy'imirongo 45 ya Daniyeli. Mu murongo wa 16, amateka ya Roma y'Ubwami ya gipagani agaragazwa binyuze ku bategetsi bane—Pompey, Julius Caesar, Augustus Caesar, na Tiberius Caesar. Intsinzi ya Augustus mu Ntambara ya Actium mu mwaka wa 31 mbere ya Kristo yatangije ubutegetsi bw'imyaka 360 bwa Roma y'Ubwami, isohoza “igihe” kivugwa mu murongo wa 24:

Azinjira mu mahoro no no mu hantu harumbuka cyane h'intara; kandi azakora ibyo ba sekuruza be batigeze bakora, cyangwa se ba sekuruza ba ba sekuruza be; azabagabanya iminyago n'ibisahu n'ubutunzi: koko azacura imigambi ye yo kurwanya ibihome bikomeye, kugeza igihe runaka. Daniyeli 11:24.

Nyuma ya Actium, i Roma yagize Misiri intara yayo mu mwaka wa 30 mbere ya Kristo. Nyuma y'imyaka magana atatu na mirongo itandatu, mu mwaka wa 330, Konsitantini yimuriye umurwa mukuru w'ubwami awukuye i Roma awujyana i Konsitantinopoli. Iki “gihe” gihura mu buhanuzi n'imyaka 1,260 y'ubutegetsi bwa papa hamwe n'imyaka 7 ivugwa mu mirongo ya 5–9.

Uhereye ku murongo wa 16, Roma y'Ubwami bwa gipagani itegeka kugeza ku murongo wa 30, bikubiyemo isezerano ry'Abamakabayo na Roma hamwe n'umurongo wa Kristo. Nyamara, imirongo ya 16–30 ihura n'imirongo ya 31–39 na 41–45. Bityo rero, mu mirongo 30 ya nyuma ya Daniyeli 11, hagaragara umurongo umwe uhoraho w'ubuhanuzi—uretse ku murongo wa 40, aho “igihe cy'imperuka” kigaragazwa mu 1798 no mu 1989.

Uretse ibidasanzwe bike biri mu mirongo ya 2 na 3—aho uwa nyuma mu baperezida umunani ahindukira akajya kugenga abami icumi b'Umuryango w'Abibumbye—imirongo ibiri ya mbere ihura n'umurongo wa 40, igaragaza itegeko ryo ku Cyumweru n'ihinduka riva ku bwami bwa gatandatu rijya ku bwa karindwi n'ubwa munani. Imirongo ya 3 na 4 ihura n'umurongo wa 45 na Daniyeli 12:1, igaragaza ukuzamuka no kugwa k'ubwami bw'Abagiriki, bihwanye no gushyirwaho n'iherezo by'ubupapa mu mirongo ya 41 kugeza kuri Daniyeli 12:1. Uwo mugore n'inyamaswa ayicayeho byombi birangira nta mfashanyo bifite, bikagena intangiriro n'iherezo bya Daniyeli 11 hanze y'amateka y'umurongo wa 40. Alekisanderi Mukuru ashushanya Umuryango w'Abibumbye, asambana na maraya w'i Tiro (umwami wo mu majyaruguru kuva ku murongo wa 41 gukomeza), ari bo bombi ari inyamaswa kandi ari ikiyoka.

Imirongo Icenda n'Icumi

Imirongo ya 5–9 isozwa ku gihe cy'imperuka mu 1798, naho umurongo wa 10 werekana 1989. Bityo rero, igihe kiri hagati y'imirongo ya 9 n'uwa 10—kuva mu 1798 kugeza mu 1989—gihagarariye igice cyahishuwe cy'umurongo wa 40, gitangiza amateka yacyo yari yihishe. Kugira ngo bisobanuke: hafi ya buri murongo muri Daniyeli 11 ugaragaza ubutegetsi bwa papa kuva mu 538 kugeza mu 1798. Umurongo wa 40 ukubiyemo igihe cyo kuva mu 1798 kugeza ku itegeko ryo ku Cyumweru muri Leta Zunze Ubumwe za Amerika. Imirongo ya 6–9 ishushanya igihe cy'ubupapa, naho umurongo wa 10 ubanziriza ugusenyuka kwa USSR mu 1989. Ni cyo gituma imirongo ya 11–15 ikubiyemo igihe cyo kuva mu 1989 kugeza ku itegeko ryo ku Cyumweru, nk'uko bigaragazwa mu mirongo ya 16, 31, na 41.

Umurongo wa 40 ugabanyijemo ibice bibiri. Igice cya mbere, kuva mu 1798 kugeza mu 1989, gitangira kandi kikarangirira ku “gihe cy’imperuka.” Igice cya kabiri gitangirira mu 1989, aho igice cya mbere kirangirira. Imirongo ya 1 n’iya 2 igaragaza urukurikirane rw’abaperezida rutangirira mu 1989, bihura n’igice cya kabiri cy’umurongo wa 40. Umurongo wa 11 uranga itangira ry’intambara ya Ukraine mu 2014, naho umurongo wa 12 ugatsindagiriza ingaruka umwami w’epfo watsinze yikururira ubwe. Umurongo wa 13 wegereje gusohora, ariko aha twitondera ko umurongo wa 11 uri mu gice cya kabiri cy’umurongo wa 40—nyuma ya 1989, nyamara mbere y’itegeko ryo ku Cyumweru (umurongo wa 41).

Imirongo ya 13–15 yerekeza ku Ntambara ya Panium mu mwaka wa 200 M.K., ari wo mwaka Roma ya gipagani yatangiye kugira uruhare mu bibera abantu, ifitanye isano n’iyo ntambara. Kuba yarabaye kera cyane mbere y’uko Pompeyi yinjira i Yerusalemu nk’uko bivugwa mu murongo wa 16, bitanga gihamya y’amateka igaragaza ko umurongo wa 41 ari itegeko ryo ku Cyumweru muri Leta Zunze Ubumwe za Amerika.

Buri murongo wose bw’ubuhanuzi n’isohozwa ryabwo mu mateka muri Daniyeli 11 biri haba mu mateka yo ku murongo wa 40 (1798 kugeza ku itegeko ryo ku Cyumweru) cyangwa ku murongo wa 41 kugeza kuri Daniyeli 12:1. Mu mirongo 45, imirongo ya 1, 2, 7–15, na 40—ikaba ari cumi n’ibiri yose hamwe—irebana n’ingengabihe y’umurongo wa 40 iyo ishyizwe ku yindi murongo, umurongo ku wundi. Umurongo wa 40 ugabanyijwemo ibice bibiri ku mwaka wa 1989. Imirongo ya 1, 2, na 10–15 ihura n’igice cyayo cya kabiri. Umurongo wa 1 n’uwa 2 ukurikirana umurongo w’abaperezida mu mateka y’inyamaswa yo ku isi, naho imirongo ya 10–15 igaragaza intambara eshatu z’intumwa zakozwe n’umwami w’amajyaruguru (ububasha bwa gipapa) kuva mu 1989 kugeza ku itegeko ryo ku Cyumweru. Izo ntambara eshatu z’intumwa zitangirana na Leta Zunze Ubumwe za Amerika, zigaragazwa ku murongo wa 40 nk’“amagare y’intambara, amato n’abagendera ku mafarashi.”

Tuzakomeza mu nyandiko ikurikira.